

Profetisk samfundskritik

"Fordi I tramper på den svage og kræver kornafgift af ham, skal I bygge kvaderstenshuse, men ikke selv bo i dem, plante herlige vingårde, men ikke selv drikke vinen" (Amos 5,11).

Hovedtanke

En væsentlig årsag til de gammeltestamentlige profeters samfundskritik er det forhold, at der lades hånt om ret og retfærdighed i Israel.

Introduktion

Profeterne i Det Gamle Testamente blev fortrinsvis sendt til Israel og Juda for at minde det udvalgte folk om dets guddommelige kald. Deres utaknemmelige opgave bestod i at kalde til bod. "Den iøjnefaldende undertrykkelse, den skamløse uretfærdighed, den usædvanlige luksus og det store overforbrug, det uhæmmede fråseri og drikkeri, datidens groft uanstændige adfærd og udskejelser blev fordømt af profeterne" (MUO 191).

Et af de væsentlige punkter i deres kritik var, at der ikke udøvedes ret og retfærdighed, hverken fra ledernes side eller israelitterne imellem. Folkets ledere – konger og dommere – havde egentlig til opgave at forvalte deres embede ud fra Guds anvisninger, nemlig Toraen. Derfor rettede profeternes budskab sig netop imod overtrædelser af Toraens retsorden og dens bestemmelser om at tage hensyn til de nødlidendes rettigheder.

Det vil være en misforståelse at opfatte profeterne som samfunds-omvæltende og revolutionære i marxistisk forstand. Det gjaldt for dem i første omgang ikke om at ændre samfundet, så også de fattige blev rige. Det drejede sig snarere om at virkeliggøre Guds hensigt med sit udvalgte folk. Hvordan det skal forstås, ser vi på i den kommende uge.

Sporskifte med skæbnesvangre følger

1 Sam 8

Hvilke konsekvenser advarer Samuel folket imod?

Baggrund

Dette kapitel markerer en milepæl i Guds folks historie. Indtil da havde Israels ledere været dommere og profeter, der var indsat af Gud. Ønsket om at få en konge, *ligesom hos alle de andre folk* (v. 5), var et skridt i retning af også at ville være ligesom de omkringboende folk på andre områder. "Israelitterne forkaster dermed Herren som deres konge ... det fører uundgåeligt til en religiøs krise, fordi tilliden – som udviklingen skrider frem – bliver større til menneskelig magt end til Guds hjælp" (SEB 348).

Til fordybelse

Samuel skal ganske vist lytte til folket, men samtidig på hensynsfuld vis forklare, hvad indsættelse af en konge vil betyde for Israel (v. 11-18). "Som kendetegn på et kongedømme nævnes især den sociale udnyttelse ... De ældstes henvisning til de andre folk (v. 5.20) tyder på en grundlæggende konflikt imellem identitet og afgrænsning, som aldrig har mistet sin aktualitet i Israels historie" (Ilse Müllner, "Das 1. Buch Samuel", in: Christoph Dohmen (Hg.), *Stuttgarter Altes Testament*, Bd. 1, Stuttgart 2017, 560).

Til anvendelse

"De kristne søger ustandselig at efterligne de mennesker, der tjener denne verdens gud. Mange hævder, at de har større muligheder for at øve indflydelse over de ugudelige, hvis de slutter sig sammen med verdslige mennesker og følger deres skikke. Men alle de, der gør det, afskærer forbindelsen med ham, som er deres styrke" (Ellen White, *Patriarker og profeter*, s. 315, Dansk Bogforlag).

Til eftertanke

På hvilke områder kan det anbefales, at man tilpasser sig samfundets skikke? Hvornår er det på sin plads ikke at følge med strømmen?

Amos: Mod uretfærdighed og undertrykkelse

Amos 4,1-3;
5,10-12; 8,4-6

Hvilke uacceptable forhold er det, Amos fordømmer?

Baggrund

Profeten Amos virkede i Nordriget omkring år 760 f.Kr. Der proferede han om Guds kommende vrede for lederne i hovedstaden Samaria og i Betel.

Amos kalder kvinderne i den herskende klasse for Bashankøer (4,1) De "mæsker sig nemlig i luksus ved deres overdådige fester, idet de og deres ægtemænd piner alt ud af småbønderne" (Erich Zenger/ Christoph Dohmen, "Das Buch Amos", in: Christoph Dohmen, Hg., *Stuttgarter Altes Testament*, Bd. 2, Stuttgart 2017, 2109).

Porten, "rummene i byportens gennemgang eller den åbne plads inden for bymuren var sæde for retsplejen" (s.o. 2112). Her domine-rede de, der havde magt. Man bestak vidner og skræmte sagsøgere (5,10-12).

Købmændene oplevede kun de af Gud indsatte helligdage som irrite-rende afbrydelser i deres forretninger, som ovenikøbet var baseret på bondefangeri (8,4-6).

Til fordybelse

Amos var meget tydelig og ikke særlig diplomatisk i sin forkyndelse. Alligevel var der ikke tale om nogen samfundsomvæltende hensigt. Amos' samfundskritik kræver tværtimod "en ordening, der efter Guds vilje bygger på retskaffenhed, og hvor der handles solidarisk i det land, de har fået af Gud" (Reinhold Bohlen, "Zur Sozialkritik des Propheten Amos", *Trierer Theologische Zeitschrift* 95 [1986], 298).

Til eftertanke

Findes der tidspunkter, hvor det er nødvendigt at tale hårdt for at rette op på noget, der er uacceptabelt? Hvordan kan man vide, hvornår det er på sin plads?

Mika: Falsk sikkerhed

Mika 3,9-12

Hvad var det for en sikkerhed, Israels ledere støttede sig til?

Baggrund

Mika virkede som profet i Sydriget Juda i tidsrummet 740-700 f.Kr. Hans kritik rettede sig imod folkets despotiske ledere og deres tyranni. Overhovederne, præsterne og profeterne "elsker penge mere end deres embede eller den retfærdighed, som de burde være repræsentanter for. Som konklusion forkyndes derfor i v. 12 enden på det hidtidige Israel, Jerusalems kongedømme og tempeltjenesten" (Manfred Dreytza, *Das Buch Micha*, Witten 2009, 157).

På trods af deres himmelråbende fordrejning af den guddommelige orden regner disse selvsikre ledere stadig med Guds beskyttelse. "Er Herren ikke hos os? Ulykken rammer ikke os!" (v. 11)

Til fordybelse

"Lige som i mange andre profetord står tanken om retssikkerhed og sandfærdighed i forgrunden. Disse to ting udgør den nødvendige forudsætning for en velfungerende sameksistens og bør især holdes i hævd af folkets ledere, hvis fællesskabet skal kunne fungere" (Artur Weiser, *Das Buch der zwölf Kleinen Propheten I*, Göttingen 1979, 260).

Til anvendelse

Mika gør opmærksom på et farligt selvbedrag: Sand tillid til Gud kan trænges i baggrunden af selvforherligende arrogance. Man kan dog "ikke forestille sig Guds hjælp uden lydighed mod hans anordninger" (Dreytza 180). Jesus siger selv: "Ikke enhver, som siger: Herre, Herre! til mig, skal komme ind i Himmeriget, men kun den, der gør min himmelske faders vilje" (Matt 7,21).

Til eftertanke

Hvornår bliver frelsesvished til religiøst selvbedrag? Hvordan kan man undgå den fare?

Esajas: Dommen

Es 1,23;
3,14-15; 5,8

Hvordan reagerer Gud på den her beskrevne adfærd?

Baggrund

Esajas virker på samme tid som Mika i anden halvdel af det 8. århundrede før Kristi fødsel. Han beskriver ligeledes, hvordan folkets ledere forsømmer troskab over for Gud og lydighed over for hans bud. Det har mærkbar indflydelse på adfærden over for deres medmennesker. "De indflydelsesrige udnyttede den økonomiske nødsituation, når høsten slog fejl, så stadig flere frie bønder blev tvunget ind i afhængighed og armod" (SEB 833).

De rige var på grund af deres grådighed årsag til, at deres egne landsmænd blev gjort retsløse. "Det er et slag mod Israels inderste værdier, når det land, som var en stor gave fra Gud, ender med kun at være på få mænds hænder" (Hans Wildberger, *Jesaja 1-12*, Neukirchen-Vluyn 1972, 184).

"I alle samfundslag tog syndige skikke i den grad overhånd, så de få, der urokkeligt holdt sig til Gud, tit var fristet til at tabe modet og give efter for skuffelse og fortvivelse. Det så ud til, at Guds hensigt med Israel led skibbrud" (MUO 208).

Til fordybelse

Guds reaktion på den skrigende uretfærdighed i sit folk er varslet om dommen. "Gud går i rette med dem, der i særlig grad havde fået betroet at sørge for folkets vel" (Wildberger 132). Denne domshandling blev effektueret ved, at Juda og Jerusalem blev erobret af fremmede folkeslag, og befolkningen blev tvunget i eksil i Babylon (597-539 f.Kr.).

Til eftertanke

I hvor høj grad er varslet om Guds domshandling også et glædeligt budskab?

Ezekiel: Slette hyrder og den rette hyrde

Ez 34,1-16 **Hvordan adskiller Guds hyrdetjeneste (v. 12-16) sig fra Israels hyrders tjeneste?**

Baggrund Præsten Ezekiels profetiske virke foregår i det babyloniske eksil år 593-573 f.Kr.

"Hyrde (for et folk eller for folkeslag) var i Orienten en ærefuld titel for konger (SEB 1027). At 'Israels hyrder' nævnes i flertal, kunne tyde på, at titlen gjaldt alle personer, der havde med landets ledelse at gøre. Ikke nok med, at disse har nægtet nødlidende beskyttelse og tjenstvillig omsorg, de har endda brutalt slået de kraftige dyr ned, som ellers var hyrdens stolthed; det vil sige de har på grusom vis udnyttet dem og skånselsløst benyttet dem til egen fordel" (Walther Eichrodt, *Der Prophet Hesekiel*, Göttingen 1978, 327).

Rettergangen gjaldt ganske vist hele folket. Lederne stilles dog i højere grad til ansvar, fordi de ikke har ledt folket og draget omsorg for det, men tværtimod har udnyttet det groft. De vilde dyr er et billede på de fremmede folkeslag, der angreb Juda og Israel (SEB 1027).

"Ezekiel fuldfører dermed den kritik af Israels politiske ledere, som hans forgængere gang på gang har ytret" (Eichrodt, 327).

Fra vers 11 ændrer domsordet sig til en frelsesforkyndelse: Gud selv vil som hyrde lede sit folk og føre det ud af det babyloniske eksil og tilbage til dets hjemland.

Til fordybelse "Jeg er den gode hyrde. Jeg kender mine får, og mine får kender mig, ligesom Faderen kender mig, og jeg kender Faderen; og jeg sætter mit liv til for fårene" (Joh 10,14-15). I Kristus har Ezekiels frelsesbudskab fundet sin opfyldelse (sml. fredagssiden).

Til eftertanke I hvor høj grad afspejler min måde at omgås andre på Jesu hyrdgerning?

Messias skaber retfærdighed

Es 9,5-6;
11,3-5; 42,1-4

Hvilken forbindelse er der mellem disse tekster?

Esajas supplerer sin samfundskritik med "forventningen om, at en konge i endens tid er kendetegnet ved at være retfærdig og fælder retfærdige domme" (Rolf Rendtorff, *Theologie des Alten Testaments*, Band 2, Neukirchen-Vluyn 2001, 259f.). Messias er en fredsfyrste, i hans rige hersker der varig fred, og der hersker ret og retfærdighed (9,5-6).

"Derved understreges især, at han som dommer er forsvarer for de mindre privilegerede, de 'svage og hjælpeløse' (Es 11,4)" (Rendtorff, 260).

I Es 42,1-4 er genopretning af retfærdigheden ligeledes et væsentligt element i de forventede forandringer i endetiden. Det hører til Herrens tjeners opgaver, at han *bringer ret til folkene og fører retten til sejr på jorden*.

Til fordybelse

"Retfærdighed og fred var det, man håbede på fremover. Freden kan man kun få af Gud. Men Israel må selv bidrage til, at retfærdigheden kan genopstå og videreføres, for den skal efterleves og praktiseres. Det er Toraen, der er og forbliver grundlaget for dette" (Rendtorff 262).

Resumé

Profeterne i Det Gamle Testamente konfronterede med ildhu folket med Guds vilje. Opfordringen til at vende tilbage til Gud indebar også, at der skulle gøres en ende på uretfærdigheder. Messias vil én gang for alle genoprette fred og retfærdighed.

Spørgsmål til drøftelse

Indledende
spørgsmål

"Hvis man som 19-årig ikke er revolutionær, har man ikke noget hjerte. Hvis man som 40-årig stadig er revolutionær, har man ingen forstand" (Theodor Fontane).

Hvad mener I om dette udsagn?

Supplerende
spørgsmål

Hvilket ansvar har vi som kristne over for det samfund, vi lever i?

1 Sam 8,4-6.
19-20

På hvilke områder er det en god idé at tilpasse sig samfundets skikke, og hvornår bør man ikke flyde med strømmen?

Amos 8,4-6

Hvornår opstår der spændinger mellem Guds anordninger og vores eget forbrug?

Mika 3,9-11

Hvornår kan frelsesvished blive til selvbedrag? Hvordan kan man undgå den fare?

Es 11,3-5

Hvordan beskriver Esajas retfærdig adfærd? Hvordan kan vi praktisere retfærdighed og trofasthed?

Afsluttende
spørgsmål

I hvor høj grad har I fået udvidet jeres forståelse af begrebet "profeti" i løbet af denne uge?